

APPROACHES TO INTENSIVE LANGUAGE TEACHING

A.Kh. Aripova,

**Associate Professor, Department of Uzbek and Russian Languages,
University of World Economy and Diplomacy, PhD in Philology**

aaripova@uwed.uz

Abstract

This article explores the critical role of communication in language education, teaching language as a set of social competencies, and the issue of achieving high efficiency in the learning process based on students' acquisition of knowledge within the language framework. The article highlights the importance of language proficiency in enabling today's youth to protect their rights and interests, and discusses modern approaches to language education.

Keywords: Thorough and highly engaging language learning, the development of language in society, conscious impact, bilateral cooperation, practical application, language communication, methodological competencies, professional competencies, high efficiency.

Bugungi kun yoshlari o'z huquq va manfaatlarini himoya qila oladigan, yaratilayotgan shart-sharoitlar va imkoniyatlardan to'laonli foydalanib, mustahkam huquqiy fikrga ega, zamon talablariga hamohang ravishda rivojlanayotgan jamiyat vakillaridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev so'zlagan nutqida *"Yangi O'zbekistonning asosiy ustuni bilim, ta'lim va tarbiya bo'ladi. Biz Yangi O'zbekistonni bunyod etishda sog'lom va barkamol yoshlarimizni hal qiluvchi kuch deb bilamiz. Shu maqsadda ularning bilim, madaniyat, san'at va sport bo'yicha salohiyatini ro'yobga chiqarish, ilmiy faoliyatini rag'batlantirish borasida ham yangi tizim yaratamiz..."* - deb ta'kidlagan edi.

Istalgan davlatning tarixiy taraqqiyot yo'lidan ma'lumki, yurtning jadal rivojlanishi, muayyan yutuqlarga erishishi, xalqning farovon bo'lishida - o'sha davlatdagi yoshlarning ta'lim-tarbiyasi va kelajagiga beriladigan e'tibor darajasiga bevosita va bilvosita bog'liq. Shu ma'noda, O'zbekistonda yoshlar masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan Yoshlar huquqlari to'g'risidagi BMT konvensiyasini qabul qilish taklifida – yoshlarning kelajakda o'z bilimlari hamda salohiyatlari mamlakat ravnaqi uchun muhim omil sifatida asoslanib berildi.

Bugungi kun yoshlarimiz – avvalo davlat tilidan tashqati, xorijiy tillarda erkin fikrlay oladigan, mustaqil fikrga ega, dunyoqarashi keng avlod.

Til ta'limini egallashlarida esa bevosita uni o'qitish va ta'lim trendlaridan foydalanish naqadar muhim.

Tilni samarali o'qitishga intilish doimiy dolzarb muammolardan. Tilshunos-olim A.Rustamovning fikricha, «...tilning birligi, ma'rifiy ahamiyati shundan iboratki, til tufayli jamiyat a'zolarining har birida hosil bo'lgan bilim ko'pchilik tomonidan rivojlantirilishiga imkon yaratadi». Til - inson faoliyatida til olamini tushunish va mushohada almashinuv omili vazifasini bajaradi.

Bugungi kunda o'zbek va rus tillarini xorijliklar tomonidan va yoshlarimizning shu zaylda birorta xorijiy tilni mukammal va katta qiziqish bilan o'rganilishiga asosiy sabab - jamiyatning til taraqqiyotiga ongli ta'siri hamda ikkitomonlama hamkorlikning amaliyot yuritilishi, boshqacha aytganda, til muloqotining muhim vazifasini o'tayotganligidadir. Xorijda ham bu borada muntazam izlanishlar olib borilmoqda. Bugungi kunda tilni ijtimoiy kompetensiyalar - o'zaro muloqot, jamoa va guruhda ishlash, metodik kompetensiyalar – ilmiy ish olib borish, sohaviy kompetensiyalar – til doirasidagi bilimni egallash asosida o'rgatish o'quv jarayonida yuksak samaraga erishishga olib kelmoqda.

O'zbek va rus tilini xorijiy til sifatida o'rgatish, yoki mamlakatimiz talabalarining xorijiy tillarni o'rganishlari, eng avvalo, tilga nisbatan konseptual yondashuvni, til ta'limiga xos metodlarga nisbatan kommunikativ munosabatni, o'zbek tilini nafaqat davlat tili sifatida, balki millatlararo muloqot tili, til vaziyati, nutq vaziyati, qurilishi kabi tushunchalarini til o'rganuvchilar tomonidan egallanishini ham taqozo etadi. Chunki millatlararo muomala tili sifatida o'rgatilsa, uning ijtimoiy jihatiga ham e'tibor berilib, til qo'llanishining ijtimoiy shart-sharoitlari, qo'llanish sohalari, madaniy-tarixiy, etnosiyosiy amal qilinishi ta'minlanadi.

Til o'rgatishda innovatsion yondashuv – kommunikativ kompetentlikni rivojlantirib, til o'rganuvchilarda, shu tilni amalda yuritadigan jamiyatga nisbatan, tolerantlik va madaniy munosabat shakllanishini taqozo etadi.

Tilini xorijiy til sifatida o'rgatishning eng samarali metod va usullari individual yondashuv asosida tanlanadi. Chunki, tilni egallash har kimda har xil kechadi – ba'zilar uchun qabul qilish oson kechsa, ba'zilarga murakkablik qilishi mumkin. Ta'limning har qanday holatida o'qituvchi tomonidan barcha uchun qabul qilinishi optimal ravishda samarali kechadigan foydali metod tanlanadi. O'qituvchi darsni jonlantirib, til o'rganishga nisbatan qiziqishni uyg'ota olishi kerak.

Ta'lim jarayonida nafaqat ko'rgazmali metod va audiovizual usullar, turli xil o'quv manbalar ish beradi, balki til o'rganuvchining ruhiy holati ham hisobga olinishi kerak.

Tilshunos B. V. Belyayev fikricha, “metodni samarali qo'llay olish o'qituvchi mahoratiga bevosita bog'liq”. Samarali metodlardan biri – *til muomala madaniyati sifatida*, ya'ni mahalliy madaniyat talqini, urf-odatlarini o'rgatish uyg'unligida olib borilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki xorijliklar uchun, nafaqat til qurilishi, avvalo boshqa xalq va u bilan bog'liq madaniyat ham ko'z o'ngida turadi, shu sababdan, **madaniyatlararo muloqot yondashuvi** asosida til o'rgatilsa yaxshi natijaga erishish mumkin. Til o'rganmoqchi bo'lgan talabgorga – til o'rganish jarayonining uzoq muddatli va individual qabul qilish bilan bog'liqligini oldindan tushuntirib o'tish lozim.

Tilni intensiv o'rgatish dasturida tilning grammatik, fonetik va leksik tarkibi bilan bog'liq ham nazariy ham amaliy (matn, dialoglar bilan ishlash) jihatlari mujassamlangan. Til o'rgatishda funksional-uslubiy yondashuvga ham e'tibor qaratilishi lozim. Zero, har bir til nafaqat adabiy til sifatida, balki mahalliy dialektlar asosida ham faoliyat yuritishi o'qituvchiga ma'lum hodisadir. Shu sabab ham, xorijlikka kundalik muomalada qo'llanadigan ilk leksik materialni berish jarayonida, uni mahalliy dialektlarda keladigan ekvivalenti ham tushuntirilib borilishi kerak. Til o'rgatish jarayonida o'qituvchi dialog ishtirokchilariga mahalliy madaniyat bilan bog'liq o'ziga xos tomonlarini o'rgatib borishi muhim. Masalan, turli yoshdagi va tengdosh kishilarga nisbatan doimiy hurmat shakli sifatida “siz” deb murojaat

qilininishini, buyruq-istak maylining II shaxs shakli muloqotda qo'llanishi va madaniy muloqotning nozik jihatlarini tushuntirib borilishini taqozo etadi. Shu sababdan ham til o'rgatishda shaxslararo muomala madaniyati asosidagi yondashuv ham muhim ahamiyatga ega. Til ta'limida madaniy urf-odat va an'analar haqida ham ma'lumot berilishi hamda mashg'ulot davomida birorta udum bilan bog'liq holat namoyish etilishi til o'rganuvchida til orqali mahalliy aholiga nisbatan qiziqish uyg'otib, uni tez fursatda o'rganib, muomalaga kirishish istagini tug'dirishi tabiiy.

Til ta'limi jarayonida quyidagi metodik prinsiplar qo'llanilishi yaxshi samara beradi:

- Og'zaki nutqni tinglab borish va qo'llanadigan kinestetik usullarni tahlil qilish (mahalliy dialektda ishlatiladigan sheva so'zlarini va xatti-harakatlarni tushunishga yordam beradi);
- Mashg'ulot davomida til o'rganuvchining "ona tili"sidan foydalanish (gapirish va tarjima)ni maksimal ravishda cheklash (talaffuz yaxshilanishiga olib keladi, chunki so'zning orfoepik jihatiga tez ko'nikadi);
- «M. Berlis metodi»ni qo'llash, bunga ko'ra so'zlar xatti-harakat yoki predmetni ko'rish orqali immanent qabul qilish orqali o'rganiladi (so'zlarning grammatik qurilishi intuitiv ravishda o'zlashtirilib, so'zni vizual-tasviriy qabul qilish orqali yodlashga erishiladi);
- So'z bilan bog'liq xatti-harakat taqlid yoki analog tovushlar talaffuzi va harakatlar yordamida o'zlashtiriladi (asosiy muloqot shakli – dialog, barcha material tinglanadi, talaffuz etiladi, o'qiladi, zarur holatda vizual ko'riladi – rasm, predmet, harakat);

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, til ta'limida, xususan istalgan tilni xorijiy til sifatida o'rgatish jarayonida, innovativ ravishda egallanib bo'lingan, kompetensiyalarga urg'u berilishi asosidagi sotsiolingvistik va lingvometodik omillardan foydalanish - kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishga qaratiladi. Til o'rganishga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida mahalliy tilni o'rganuvchi xorijlik o'zining bilim darajasini mustaqil ravishda oshirib borishga qaratilgan motivatsiyani keltirib chiqaradi hamda kelgusidagi amaliy faoliyati davomida, til qirralarini mukammal o'rganishga qaratilgan qiziqishi yanada ortadi. Til ta'limi jarayonida

qo‘llanilgan konseptual yondashuv metodlari til o‘rgatish bilan bog‘liq innovatsion ilmiy – tadqiqot uslublarni shakllantirishga asos bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. [The ideal appearance of a modern teacher](#) // AK Aripova, KS Khodjayeva - ACADEMICIA: An International Multidisciplinary, 2020.
2. [Methods, aspects and components of teaching the Uzbek \(Russian\) language as a foreign language on the experience of foreign students](#) A Aripova, K Khodjayeva, N Yuldasheva - Journal of Critical Reviews, 2020
3. [Межкультурная коммуникация-как необходимый процесс глоболизации](#) А Арипова, 2019.
4. [The ideal appearance of a modern teacher](#) // 2020.
5. Tilni samarali o‘qitish tamoyillari //2024.